

tiaan ja suuntaansa. Artikkelin keskiöön nostetaan kysymys yhdistyksen uudistumiskyvystä. Tekijät tarkastelevat miten he ja muut yhdistyksen toimijat pyrkivät vastaamaan sosiaalipoliittikan muuttuneen aseman luomiin haasteisiin. Tiiviit sidokset erilaisiin sosiaalipoliittisiin instituutioihin olivat antaneet yhdistykselle vaikutusvaltaa ja voimavaroja aiempina vuosikymmeninä, mutta olivat samalla tuoneet sosiaalipoliittikkaan ajattelun voimakkaasti sosiaalipoliittisten järjestelmien näkökulmia.

Yhdistyksen alkuvaiheessa toimintaa olivat pyörittäneet sosiaalireformistit, joille aktiivinen osallistuminen erilaisiin järjestöihin oli samanaikaisesti niin velvollisuus kuin ilmentymä tietynlaisesta elämäntavasta. Erilaisiin toimintaverkostoihin liittyneet toimijat jakoivat yhteisen näkemyksen tulevasta kehityksestä. Sosiaalipoliittisten järjestelmien institutionalisoituessa myös yhdistystoiminnan muodot vakiintuivat, mikä näkyi

muun muassa johtokunnan pitkäikäisissä jäsenyyksissä ja kiintiöpaikoissa. Kajanoja ja Simpura luonnehtivatkin kehitystä järjestelmäsosiaalipoliittikan ja järjestelmäammattilaisten käsitteillä. Kirjoittajien mukaan jännitettä toimintaan on synnyttänyt kysymys siitä, miten sosiaalipoliittinen tutkimus voi säilyttää kriittisen potentiaalinsa heikentämättä toisaalta liiaksi olemassa olevien järjestelmien ja käytäntöjen legitimitettä (s. 174–175).

Toinen yhdistyksen toimintaan vaikuttanut jännite on syntynyt kahden soveltavan oppialan, sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön välisen suhteen muutoksesta. Kirjan päättävässä artikkelissa Mirja Satka hahmottelee sosiaalityötä koskevan itseymmärryksen eri kehitysvaiheita ja -polkuja, joista yksi johti Sosiaalityön tutkimuksen seuran perustamiseen vuonna 1998. Huolimatta oppialojen eriytyvistä tiedonintresseistä ja kehitysuunnista on yhteistyö jatkunut muun muassa tieteellisen julkai-

sutoiminnan saralla. Samalla sosiaalityön oman identiteetin ja aseman hakeminen on pakottanut myös Sosiaalipoliittisen yhdistyksen arvioimaan omia käytäntöjään ja lähtökohtiaan.

Satkan artikkeli kiinnittää lukijan huomion yhdistyksen erilaiseen jäsenistöön, jonka luonnetta ja suhdetta yhdistysjohtoon käsitellään eri artikkeleissa valitettavan vähän. Samoin vain yksittäisten huomioiden varaan jää Tampereelle, Joensuuhun ja Turkuun perustettujen paikallisyhdistöjen rooli. Kaikkia teemoja ei luonnollisesti yhdessä teoksessa voida käsitellä, onneksi kirjan moninaiset liitteet auttavat lukijaa hahmottamaan yhdistyksen harjoittaman toiminnan eri ulottuvuuksia. Yhdistyksen satavuotista historiaa käsittelevä teos tuo joka tapauksessa kiinnostavalla tavalla esille yhdistyksen arjen ja aktiivijäsenet, jotka omalla työllään eri vuosikymmeninä ovat pitäneet toiminnan elossa.

Täyslaidalta itsestänselvyyksiä vastaan

JUSSI TIIHONEN

Tuskin yksikään filosofi pukee vakavat teoreettiset kysymykset samanlaiseen asuun kuin slovenialainen Slavoj Žižek. Hänen käsittelyssään kulutusyhteiskunta ruumiillistuu suklaalaksatiivissa, nykyaikaisen eettisenä tehtävänä on kuvata rupisammakkoa syleilemässä kaljapulloa ja Irakin sodan osapuoliksi osoittautuvat Amerikka ja Eurooppa.

Pehmeä vallankumous on kymmenen kirjoituksen valikoima Žižekin valtavasta tuo-

tannosta. Varhaisin teksteistä on 1980-luvun lopulta, tuorein vuodelta 2005. Artikkelit on jaettu teemojen ”teoria”, ”elokuva” ja ”politiikka” mukaan, mutta tällainen jako ei tarkoita artikkelien tasolla juuri mitään. Žižekin teksti poukkoilee asiasta toiseen, elokuvan kuvittaessa politiikkaa, rion vitsin selittäessä ideologian voimaa ja psykoanalyttisen teorian avatessa rasismin toimintaperiaatetta.

Janne Porttikiven ja Elia Len-

Slavoj Žižek
Pehmeä vallankumous.
Psykoanalyysi, taide, politiikka
Suom. Janne Porttikivi & Elia
Lennes
Gaudeamus, 2009

neksen suomennokset pysyvät erinomaisesti Žižekin vauhdissa mukana. Hän kärjistää, ärsyttää, on viihdyttävä ja epäkorrekti. Hyvä niin – harva kirjoittaja on edes sitä. Lukijan on luovittava esitystavan spontaanin hyl-

käämisen ja kritiikittömän ihailun välillä ja muodostettava oma kantansa. Jos Žižekin ajatusten kanssa haluaa olla teorian tasolla mitään mieltä, on perehdyttävä hänen oppi-isiinsä, esimerkiksi Kantiin, Hegeliin ja Lacaniin.

Toinen ongelma liittyy Žižekin käyttämän psykoanalyttisen teorian sovellusalueeseen. Žižekin työn kiistaton ansio on ollut vaikean ja Suomessa lähes tuntemattoman lacanilaisen käsitteistön tuominen suuremman yleisön tietoisuuteen. On kuitenkin suhtauduttava varauksella siihen, laajeneeko esimerkiksi Žižekin rakastama ”fantasian” käsite kuvaamaan yhtä hyvin kybervaruutta, taidetta ja politiikkaa kuin psykoanalyttikon ja analysoitavan välistä, hienovaraista suhdetta.

* * *

Žižek tunnetaan ehkä parhaiten ideologiakriittikkona, ja oikeastaan kaikista Pehmeän vallankumouksenkin teksteistä löytyy poliittinen kärki. Itseään kommunistiksi kutsuvan Žižekin pääasiallinen kritiikin kohde on läntisen liberaalidemokratian ja kapitalismin liitto, sen kyseenalaistamattomat mekanismit ja lähtökohdat. Yksi tällainen on ajatus, jonka mukaan läntiset demokratiat elävät ideologioiden jälkeisessä maailmassa. Olemme nykyään tietoisia siitä, että mikään meille syötetty ideologia ei ole ”luonnollinen”, vaan esimerkiksi diskursiivisten käytäntöjen tuote, ja osaamme pitää niistä sopivaa etäisyyttä pelaten erilaisilla, vapaasti vaihdettavilla identiteeteillä. Ideologian viekkaus on Žižekin mukaan kuitenkin siinä, että se vaikuttaa, vaikka kukaan ei usko siihen suoraan. Useimmiten riittää, että uskoo jonkun toisen uskovan.

Niin kauan, kun elämän taustalla on tämä ”iso Toinen”, uskomusten virtuaalinen turvaverkko, toimii ideologiakin.

Žižekin mukaan kyyninen tai ironinen etäisyys on sitä paitsi paras tapa pitää meidät ideologian pauloissa. Subjektin ”postmoderni hajaantuminen” on nimenomaan myöhäiskapitalismin subjektiviteetin muoto, jonka muodin mukaan vaihtuvilla identiteeteillä on sittenkin kiinteä, ideologinen perustansa. Lisääntyvästä (valinnan)vapaudesta huolimatta kulutusyhteiskunnan keskiössä säilyy ideologinen käsky: Nauti! Meitä kehoitetaan jatkuvasti rikkomaan rajoja, hankkimaan elämyksiä, keksimään itsemme uudelleen kulutusjuhlassa tai seksuaalisessa ja taiteellisessa pidäkkeettömyydessä.

Tämän pakkonautinnon ratkaisevaa piirrettä Žižek kutsuu ”suklaalaksatiiviksi”. Yhä useammin tuotteesta tai elämyksestä on tyhjennetty osatekijä, joka edes vihjaa tuhoisasta, epätasapainoon syöksevästä nautinnosta (tämä psykoanalyttinen käsite on erotettava jyrkästi esimerkiksi mielihyvästä). Asia voi toimia omana vastakohtanaan: ”Kärsitkö ummetuksesta? Syö lisää suklaata!” Tämä turvaseksin logiikka pätee yhä laajemmin kuluttamiseen – alkoholin olut, kofeiiniton kahvi, Reilu kauppa kolmannen maailman riistona ilman huonoa omatuntoa – mutta myös ihanteisiin kuten ”sota ilman sotaa”, siis sota ilman tappioita (omalta puolelta, luonnollisesti).

Sama dynamiikka toimii nykyään vallitsevassa post-poliittisessa ajattelussa, joka muuttaa aiemmin poliittisiksi käsitetyt kysymykset ymmärtämistä vaativiksi kulttuurisiksi il-

miöiksi, suvaitsevaisuuden vaa-teeksi: ”Kaksi motiivia määrittelee nykyisen suvaitsevan liberaalin asenteen toisia kohtaan: toiseuden kunnioitus, avoimuus sitä kohtaan, ja häirinnän pakkomielteinen pelko – toinen on siis hyvä niin kauan kuin sen läsnäolo ei ole häiritsevää, sikäli kuin se ei oikeasti ole toinen...” Länsimainen suvaitsevaisuus on turistin suvaitsevuutta, jota rasismi hiertää epämurkavan lähellä; kumpakin häiritsee oletus toisen kohtuuttomasta, vieraasta nautinnosta.

* * *

Etäisyys mistä tahansa symbolisesta identiteetistä ei ole yksin myöhäiskapitalismille ominainen ilmiö. Žižek huomauttaa saman mekanismin toimineen esimerkiksi entisessä Jugoslaviassa: kukaan ei ”oikeasti” uskonut kommunistisen puolueen propagandaan, mutta ideologia toimi tasolla, joka ääneen lausumattomana antoi jokapäiväisessä toiminnassa ymmärtää, kuinka ”viralliseen totuuteen” oli suhtauduttava, minkälaista etäisyyttä siitä voi ja piti pitää. Tämä etäisyys selittää osaltaan myös esimerkiksi läntisen maailman toistuvan, mutta epäilemättä lisääntyvän ihmisoikeuksien rikkomisen juuri niiden säilyttämisen nimissä. Žižek huomauttaakin, että joskus tehokain poliittisen vastarinnan muoto on lähes naurettava yliidentifioituminen viralliseen totuuteen, tahallinen piittaamattomuus ideologian kirjoittamattomista säännöistä.

Mutta vaikka ideologian toiminta kätkee yhteiskunnan sisäisen antagonistisen luonteen ja siten itse asiassa vastustaa aitoa politisoitumista, ei ideologia voi samastaa pelkkään lu-

meeseen. Žižekin mukaan poliittisen kannan sisältämä idea sen yhteiskunnallisesta sisällöstä voi osoittautua täysin vääräksi, mutta silti siinä ei välttämättä ole mitään ideologista. Ratkaiseva kysymys kaikelle politiikaksi itseään kutsuvalle on, mitä se tekee vastakkainasetteluille, jotka ylittävät jokaisen identiteetti- ja poliittisen kiistan: kielletäänkö ne vai otetaanko ne politiikan läh-
tökohdaksi?

Tämän takia ei vielä riitä, että teoria osoittaa kaikkien ideologioiden symbolisen luonteen, kuinka luonnollisena esitetty objekti onkin vain diskursiivisten rakennelmien tuote. Se Žižekin kritisoima kenttä, joka usein nimetään kohtuuttoman laveasti ”kulttuurintutkimukseksi”, ei pääse tätä tasoa syvem-
mälle. Sen teoreettinen umpikuja huipentuu äärirelativistiseen näkökantaan, jonka mukaan eri kulttuurien käytännöt, diskursit tai maailmankuvat ovat keskenään vaihdettavia, pohjimiltaan samanarvoisia selityksiä maailmasta. Žižek korostaa, että esimerkiksi moderni (luonnon) tiede poikkeaa tällaisista diskursseista täysin. Se on muodollinen, kaavoihin tyypistynyt kieli, josta ei saa muodostettua arkisen kokemusmaailman mielekkyyden takaavaa isoa Toista. Tieteen dis-

kurssia ei voi subjektivoida, joten ”tieteellinen maailmankuva” on tarkasti ottaen mahdoton.

Teorian on kyettävä paikantamaan ne todelliset ja ”mahdolliset, mutta epäonnistuneet” piirteet, jotka viittaavat järjestelmän sisäiseen, ristiriitaiseen luonteeseen. Liberaalista demokratias-
ta on löydettävä se halkeama, joka itsessään mahdollistaa esimerkiksi fundamentalismin tai oikeistopopulismin eri muotojen esiinmarssin. Saattaa osoittautua, että sama halkeama, tai sen ideologinen peittäminen, pitää yllä myös kaikkea sitä, mitä pidämme liberaalissa Länessä omimpanamme? Žižekin sanoin: saattaa olla, että ”Jihad on jo McJihad.”

* * *

Filosofin ei tarvitse tarjota lukijalleen poliittisia ratkaisuja. Peitteleättömän eurosentriseksi tunnustautuva Žižek ei aina voi vastustaa kiusausta, vaikka jättääkin ehdotuksensa tarkoituksellisen avoimiksi. Hänelle yksi epäonnistunut, mutta yhä mahdollinen emansipatorinen poliittinen projekti on Eurooppa.

Euroopan tuskaisuus sen oman suunnan löytämisen epäonnistuuessa kerta toisensa jälkeen on Žižekille jo itsessään positiivinen merkki. Alennustilassaankin

idea nimeltä ”Eurooppa” osoittaa kohti mahdollisuutta vastustaa sen kahta vaihtoehtoista tulevaisuutta, täydellistä sulautumista amerikkalaiseen sivilisaatioon tai liukumista kohti kiinalaista, autoritaarista kapitalismia. Yhdysvaltain johtama globaalinen kapitalismin hegemonia pystyy ongelmitta toimimaan kolmannen maailman ”paikallisten kulttuurien” kanssa – samalla kun se pystyttää fyysisiä, taloudellisia ja poliittisia muureja niiden ympärille. Ainoa, mitä tämä jälkija esimodernin maailman liitto ei pysty sulauttamaan itseensä, on varsinainen ”eurooppalainen moderni.”

Pelkkä Yhdysvaltojen omahyväinen kritisoiminen on kuitenkin täysin epärehellistä puuhaa, jos siihen ei samalla liity brutaalista itsekritiikkiä: Yhdysvallat on yksi Euroopan omista pääteipisteistä, yksi sen todellisista epäonnistumisista. Žižekille pelissä ei ole enempää eikä vähempää kuin Euroopan keksiminen uudelleen, silläkin uhalla, että samalla huomaamme luopuneemme juuri siitä, mikä pitää ”eurooppalaista identiteettiämme” koossa. Pehmeän vallankumouksen ylevin anti on juuri tässä: yrityksessä tarjota keinoja ajatella sitä, mikä vain hetki sitten oli mahdotonta.

Hoivaa, helli ja rakasta... kotona!

KIRSI HASANEN

”Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki” koostuu kymmenestä artikkelista, joissa hoivatutkimuksen ja -politiikan lähestymistapojen, historian ja tulevaisuuden suuntien kartoituksen

lisäksi kirjoittajat nostavat esiin erinäisiä keskusteluja omaishoivasta eri näkökulmista sekä lasten hoivasta päivähoito/kotihoido- ja otelun pohjalta. Läpi kirjan kulkee mukana reflektoituna

Anneli Anttonen & Heli Valokivi & Minna Zechner (toim.)
Hoiva – tutkimus, politiikka ja arki
Vastapaino, 2009